

ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ПОДАЛЬШОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ЄС

FOUNDATIONS FOR FURTHER EUROPEAN INTEGRATION IN THE CONTEXT OF EU REFORM

Рудік О.М.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

Зенкін М.В.,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»*

Стаття присвячена з'ясуванню та аналізу основоположних засад подальшої європейської інтеграції в контексті реформування ЄС. З цією метою європейська інтеграція розглядається переважно не як усталений конструкт, а як динамічний процес, під час якого європейцям вдалося забезпечити від Римського до Лісабонського договорів тяглість фундаментального курсу на «дедалі тісніший союз». Рушійними силами еволюції концепції європейської інтеграції, процесів реформування інституційної та правової систем Союзу, а також пошуків прийнятного для всіх держав-членів сценарію майбутнього Об'єднаної Європи стали: неухильне розширення ЄС, зокрема на посткомуністичний простір: поступове збільшення обсягу повноважень інститутів ЄС, що привело до формування низки спільних політик; посилення глобальної ролі Союзу та, як наслідок, зростання його міжнародного авторитету особливо стосовно пошуку відповідей на сучасні глобальні виклики, насамперед кліматичні та безпекові. Під час обговорення нагальних реформ ЄС державам-членам необхідно вирішити два основних питання, які стосуються методу і обсягу реформ. В статті розглядаються три опори подальшої інтеграції ЄС: економічний і монетарний союз, демократичне врядування та зовнішня політика. В результаті аналізу цих опор з'ясовано, що в умовах кризи системи міжнародної та європейської безпеки, спричиненої повномасштабною агресією РФ проти України, однією з ключових опор реформування ЄС є сфера зовнішньої політики. Незважаючи на консолідовану і швидку реакцію ЄС на повномасштабну війну РФ проти України, Союз все ще потребує розбудови власної спроможності щодо ефективної і результативної зовнішньополітичної дії у довгостроковій перспективі. З цією метою розглядаються запропоновані експертами реформи у сфері зовнішньої політики, такі як: перехід з одностайності у прийнятті рішень, до голосування кваліфікованою більшістю; впорядкування інституційної інфраструктури на користь більшого залучення Європейської Комісії та Європейської Ради; створення нової допоміжної консультативної структури для посилення зовнішньополітичної спроможності Європейської Ради.

Ключові слова: метод, обсяг і масштаб реформ, економічний і монетарний союз, демократичне врядування ЄС, зовнішня політика ЄС, повномасштабна війна.

The article aims to clarify and analyse the basic principles of further European integration in the context of EU reform. To this end, European integration is not seen as an established construct, but as a dynamic process in which Europeans have managed to ensure the continuity of the basic course towards 'ever closer union' from the Treaty of Rome to the Treaty of Lisbon. The driving forces behind the evolution of the concept of European integration, the processes of reforming the Union's institutional and legal systems, and the search for a scenario for the future of the United Europe acceptable to all member states have been the steady enlargement of the EU, especially into the post-communist space: a gradual increase in the powers of the EU institutions, which has led to the formation of a number of common policies; the strengthening of the Union's global role and, as a result, the growth of its international authority, especially in finding answers to current global challenges, especially climate and security. When discussing urgent reforms of the EU, Member States need to address two main issues related to the method and scope of reforms. The article examines three pillars of further EU integration: economic and monetary union, democratic governance and foreign policy. The analysis of these pillars shows that in the context of the crisis in the international and European security system caused by Russia's full-scale aggression against Ukraine, one of the key pillars of EU reform is the foreign policy sphere. Despite the EU's consolidated and rapid response to Russia's full-scale war against Ukraine, the Union still needs to build its own capacity for effective and efficient foreign policy action in the long term. To this end, it considers the foreign policy reforms proposed by the experts, such as: moving from unanimity to qualified majority voting; streamlining the institutional infrastructure in favour of greater involvement of the European Commission and the European Council; creating a new auxiliary advisory structure to strengthen the foreign policy capacity of the European Council.

Key words: method, scope and scale of reforms, economic and monetary union, democratic governance of the EU, EU foreign policy, full-scale war.

Актуальність дослідження. Від самого початку заснування в 1950-х рр. Європейських спільнот (Європейська спільнота вугілля та сталі, Європейська економічна спільнота та Євратом) інтеграція перших шести європейських країн (Франція, Італія, Німеччина, Бельгія, Нідерланди,

Люксембург), які в умовах повоєнної руїни наважились поринути в незвідане, розглядалась переважно як процес, а не як стабільна конструкція. Попри доволі чітке бачення батьків-засновників кінцевого пункту інтеграції у вигляді федерації європейських народів [11], в преамбулу Договору про заснування Європейської економічної спільноти (Римський договір 1957 р.) потрапила доволі розпливчата теза про те, що Сторони сповнені рішучості «...закласти підвалини дедалі тіснішого союзу між народами Європи...» [19, р. 6]. Хоча загальний напрям інтеграції у такому формулюванні з часом став предметом запеклих суперечок, зокрема через позицію Великої Британії [13], Римський договір став відправним пунктом процесів подальшого розширення та поглиблення інтеграції, які, врешті-решт, привели до створення Європейського Союзу Маастрихтським договором 1992 р. Як би там не було, особливо після прикрого провалу в 2005 р. ратифікації Договору про Конституцію для Європи [5], а чинний Лісабонський договір 2007 р. (набув чинності 1 грудня 2009 р.) все ж не послабив, а зміцнив процес європейської інтеграції, зберігши в преамбулі та статті 1 основоположний курс на «дедалі тісніший союз» [20].

Так, за більш ніж 65-річну історію Європейського Союзу практично не залишилося послідовних прихильників концепції Сполучених Штатів Європи, хоча євроскептики, які з часом значно зміцнили свої позиції, продовжують наполегливо шукати ознаки побудови федеративної держави [21], якщо вже не в установчих договорах, то в заявах, діях і політичній практиці інститутів ЄС, насамперед Європейської Комісії. Рушійними силами еволюції концепції європейської інтеграції, процесів реформування інституційної та правової систем Союзу, а також пошуків прийнятних для всіх держав-членів сценарію майбутнього Об'єднаної Європи стали: неухильне розширення ЄС, зокрема на посткомуністичний простір: поступове збільшення обсягу повноважень інститутів ЄС, що привело до формування низки спільних політик; посилення глобальної ролі Союзу та, як наслідок, зростання його міжнародного авторитету особливо стосовно пошуку відповідей на сучасні глобальні виклики, насамперед кліматичні та безпекові. Тому концепції європейської інтеграції та реформ дісталися до пункту об'єднання і дифузії, оскільки і в ЄС, і в його державах-членах, переважно згодні з тим, що європейські інститути і право, а також та спільні політики мають регулярно коригуватися і розвиватися, особливо у світлі мінливих зовнішніх і внутрішніх обставин [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом, проблематика окреслення напрямку та визначення приблизного тайм-лайну курсу на подальшу європейську інтеграцію в кон-

тексті реформування та розширення ЄС набула неабиякої популярності. Тригером, активізації та розширення діапазону теоретичних розвідок у зазначеному напрямі, безсумнівно, став початок повномасштабної агресивної війни РФ проти України. Окрім суто загарбницьких цілей, яких росія вже й не приховує, війна мала стати таким собі показовим «покаранням» України за остаточний вибір проєвропейського курсу в результаті перемоги Революції Гідності 2014 р. Європейці зрозуміли, що постали перед доленосним геополітичним викликом, відповідь на який стане або підтвердженням прихильності ЄС європейським цінностям, або їх фактичним запереченням через неспроможність захистити, залишивши Україну наодинці з агресором. У цьому контексті варто звернути увагу на ряд ключових публікацій європейських науковців, таких як Мішчевич Т., Ячимонович Д., Ланге С., Джукович Н. (команда науковців з Центру передового досвіду Жана Моне, які досліджують актуальні проблеми процесу європейської інтеграції та перспективи реформування інституційної архітектури ЄС) [14], Драхенберг Р. (як політичний аналітик Європейського Парламенту досліджує інституційний цикл ЄС) [4], Коста О., Марті Г., Шварцер Д., Грессані Ж., Майер Ф., Русак С., Береш П., Вергер К., Валле Ш. та інші (експерти франко-німецької робочої групи з питань інституційної реформи ЄС) [15], Емерсон М., Блокманс С. (провідні науковці Центру досліджень європейської політики – CEPES, які, з огляду на отримання Україною і Молдовою статусу кандидатів на вступ, вказують на нагальну необхідність серйозної реформи існуючих інститутів і правових процедур ЄС у межах політики розширення) [6; 7].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування основоположних засад подальшої європейської інтеграції в контексті реформування ЄС.

Виклад основного матеріалу. Навіть побіжна ретроспектива спроб реформування ЄС дає нам розуміння того що практично всі реформи були спрямовані або на виправлення недоліків в архітектурі Союзу, які ставали особливо виразними перед лицем нових викликів, або на те, щоб максимально наблизити досягнення цілей, визначених установчими та іншими важливими договорами, тобто виконати «початкові, але нереалізовані обіцянки» [14] інтеграції. Звісно, надзвичайно непросто втілювати в життя проривні ідеї та реформаторські концепції в мінливому глобальному середовищі, з багатьма внутрішніми змінними (взяти хоча б регулярні зміни глав держав і урядів, а також складу національних парламентів держав-членів за результатами періодичних демократичних виборів) та ще й в умовах постійного припливу нових членів (в ЄС цілком справедливо вважають

політику розширення однією з найуспішніших), особливо з початком вступу посткомуністичних країн, що само по собі стало неабияким викликом й, починаючи з Ніщцького договору 2001 р., спричинило цілу низку інституційних і правових реформ Союзу.

Додатковим чинником стало те, що, як дуже скоро виявилось, європейцям необхідно постійно нагадувати про велику додану вартість «європейського проекту» (наприклад, ініційоване в 2014 р. Європейським Парламентом дослідження ціни «відсутності Європи» на єдиному внутрішньому ринку ЄС [18]), його безпрецедентні досягнення в сфері підтримки миру, захисту прав людини і забезпечення верховенства права, забезпечення економічної стабільності, добробуту, соціального захисту та високого рівня життя загалом. Врешті-решт, як влучно зазначили науковці з Центру передового досвіду Жана Моне: «Черчилль і Спінеллі, Моне, Шуман і Делор – ніхто з них не наполягав на тому, що проект Європейської Спільноти буде простим, дешевим і легким» [14], але ці видатні європейці не втомлювалися стверджувати, що він відповідатиме ключовим інтересам Європи, як в середньостроковій (подолання повоєнної руїни), так і в довгостроковій перспективах (перетворення ЄС в потужну економічну силу і впливового геополітичного гравця).

На думку європейських експертів, під час обговорення нагальних питань реформування ЄС державам-членам необхідно вирішити два основних питання, які стосуються методу і обсягу реформ [14].

Стосовно методу, то ключові реформи в ЄС пов'язані з внесенням змін до установчих договорів. Це випробувана часом процедура, яка раніше передбачала скликання міжурядової конференції для широкого і ґрунтового обговорення пропонуваніх змін (останній за часом раз ми спостерігали це під час розроблення тексту нині чинного Лісабонського договору), а потім ратифікацію нової угоди шляхом парламентського голосування чи проведення національного референдуму. Попри проблеми, які виникали під час ратифікації державами-членами, починаючи з Маастрихтського договору (Данія вперше не ратифікувала договір з першої спроби), а потім стосувались Ніщцького і Лісабонського договорів (обидва рази через результати референдумів в Ірландії), цей метод довів свою дієвість і життєздатність. Нині, стаття 48 Договору про Європейський Союз (ДЄС) [20] передбачає дві категорії процедур внесення змін до Договору: звичайну (використовується для «суттєвих втручань» у зміст, спочатку скликається Конвент, а потім – Конференція представників урядів держав-членів, передбачає ратифікацію змін всіма державами-членами) та спрощену (не

передбачає скликання міжурядової конференції, вносить несуттєві зміни, які не потребують ратифікації). Ця стаття ще жодного разу не застосовувалась.

Щодо обсягу і масштабу реформ, то їх бачення та підходи до них в ЄС доцільно розділити на два періоди: перший – після початку Brexit і до пандемії Covid-19 і другий – після початку повномасштабної війни РФ проти України.

У межах першого періоду ґрунтовну відповідь ЄС на виклики часу було викладено в Братиславській декларації, ухваленій на саміті ЄС 16 вересня 2016 р. [17]. Братиславський саміт 27 держав-членів, на який глави держав і урядів зібралися, як зазначено в підсумковій декларації, «в критичний для нашого європейського проекту час», був присвячений спільній діагностиці поточного стану ЄС та обговоренню спільного майбутнього. Відзначивши, що «ЄС не ідеальний, але це найкращий інструмент, який ми маємо для вирішення нових викликів, з якими ми стикаємося» і що «багато країн і регіонів за межами все ще тільки прагнуть досягти таких результатів», лідери ЄС взяли на себе зобов'язання запропонувати європейцям бачення привабливого ЄС, якому вони можуть довіряти та підтримувати [17]. Заслухавши доповідь Президента Європейської Комісії Ж.-К. Юнкера щодо стану Союзу та після широкої дискусії, очільники Європейської Ради, Ради ЄС та Європейської Комісії запропонували робочу програму яка отримала назву «Братиславська дорожня карта».

В дорожній карті основна увага була зосереджена на тих питаннях, у вирішенні яких ЄС сподівався створити власну додану вартість, тобто зробити вагомий внесок у межах своїх повноважень. Це: міграція та зовнішні кордони (наприклад, такий конкретний захід як «досягнути до кінця року повної спроможності швидкого реагування Європейської прикордонної та берегової охорони – Frontex»); внутрішня та зовнішня безпека, включно з обороною (наприклад, «посилення співпраці та обміну інформацією між службами безпеки держав-членів»); економічний і соціальний розвиток, молодь (наприклад, «ухвалення рішення щодо підтримки Союзом держав-членів у боротьбі з безробіттям серед молоді та щодо посилення програм ЄС, присвячених молоді») [17]. Звісно, мінливе глобальне середовище – пандемія Covid-19 та загострення кліматичної кризи – змусило внести корективи в порядок денний реформ ЄС.

З огляду на вищезазначене, команда експертів Центру передового досвіду Жана Моне запропонувала власний погляд на три «опори» подальшої інтеграції: Економічний і монетарний союз (ЕМС), демократичне врядування та зовнішня політика [14].

Експерти цілком обґрунтовано вважають ЕМС одним з найвідчутніших досягнень європейської інтеграції, де ЕМС став основою, в рамках якої держави-члени розробляють та імплементують спільну монетарну політику, а також координують між собою національні економічні політики. Попри кризу євро в 2008 – 2009 рр., яка спричинила певну конфронтацію між північними та південними державами-членами (перші наполягали на більшій фінансальній дисципліні та суворому нагляді за національними бюджетами, а другі – здебільшого виступали за більшу фінансову солідарність між державами-членами ЄС) [14], та пандемію, що сповільнила прогрес у реформуванні ЕМС, зокрема стосовно завершення консолідації єврозони, підготовки до попередження наступної кризи та розбудови Банківського союзу, поглиблення ЕМС шляхом більшої фінансової, фінансової, економічної, політичної та соціальної інтеграції залишається стратегічним пріоритетом для ЄС [8].

Другою опорою інтеграції та величезною сферою, що потребує реформування, є модель європейського врядування. Традиційно ЄС критикують за «дефіцит демократії» [3], тобто участі та відповідальності, у процесі прийняття рішень та виробленні політики. Хоча, на нашу думку це не завжди справедливо (ЄС досяг найглибшого в світі рівня економічної інтеграції та політичного наближення між суверенними державами членами, але Союз все ще не має узгодженого всіма сценарію майбутнього, то ж за визначенням він намагається реформуватись практично «з коліс» та ще й у швидко змінюваному взаємопов'язаному і суперечливому світі), в ЄС з критикою загалом погоджуються і наполегливо, від договору до договору, намагаються цей дефіцит подолати і посилити участь і роль громадян, національних парламентів та Європейського Парламенту як в політичних процесах, так і в циклі вироблення політики Союзу.

Однією з найпомітніших спроб реформ моделі врядування, стала оприлюднена в 2001 р. Європейською Комісією Біла книга з європейського врядування [10]. Цей офіційний документ, який отримав широкий розголос у всіх державах-членах ЄС, встановлює п'ять принципів «належного врядування»: відкритість, участь, підзвітність, ефективність та узгодженість. Принцип участі відіграє ключову роль. Вона представлена як необхідна умова для реалізації інших чотирьох принципів, і саме участь дає підстави говорити про справжній зміст європейського врядування за участю громадськості.

Наступною ключовою віхою стала ініційована Європейською Комісією Конференція щодо майбутнього Європи [2] – серія спрямованих громадянами дебатів і дискусій (за допомогою інноваційної багатомовної цифрової платформи), які

тривали з квітня 2021 р. по травень 2022 р. і дозволили людям з усієї Європи поділитися своїми ідеями та допомогти сформувати спільне майбутнє. Завдяки більш ніж 5 млн унікальних відвідувачів платформи та понад 700 000 учасників подій Конференції вдалося створити публічний форум для відкритих, інклюзивних і прозорих дебатів з громадянами щодо низки ключових пріоритетів і проблем. Аналіз ідей, коментарів та заходів, організованих за відповідними темами на цифровій платформі з моменту її запуску і до 7 вересня 2021 р., показує, що найбільш обговорюваною стала тема європейської демократії, у тому числі й моделі врядування ЄС [14]. Тема подальшої демократизації ЄС завжди присутня в програмних документах Європейської Комісії. Не стала винятком і нова Комісія каденції 2024 – 2029 рр., яка офіційно почала працювати з 1 грудня 2024 р. В політичних керівних настановах для нової Комісії «Вибір Європи», які президентка цього інституту Урсула фон дер Ляен виголосила перед новообраним Європейським Парламентом в липні 2024 р., є розділ «Захищаючи нашу демократію, обстоюючи наші цінності». Розділом передбачено низку заходів, які стосуються захисту європейської демократії, зміцнення верховенства права та розбудови деліберативної демократії, тобто забезпечення участі громадян й за межами виборів чи сфери політики [8, р. 23–24].

Третьою опорою інтеграції є зовнішньополітична діяльність ЄС. З огляду на розв'язану рф повномасштабну війну проти України та спричинену нею глибоку кризу сформованого після Другої світової війни міжнародного порядку (по суті, своїми агресивними діями рф пропонує повернути в міжнародну політику «право сильного»), саме в сфері зовнішньої політики ЄС потребує проведення невідкладних реформ. Втім, саме в цій сфері реформатори і реформи очікувано наштовхнуться на явний чи прихований спротив деяких держав-членів, для яких зовнішня політика все ще залишається зоною неподільного суверенітету.

Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС (СЗБП), як жодна з інших спільних політик, стикається з цілою низкою викликів і проблем: інституційні та нормативні обмеження, брак політичної волі лідерів держав-членів щодо певного обмеження національного суверенітету в цій сфері, очевидний вплив національної зовнішньої політики, національних інтересів і національних стратегічних традицій держав-членів на вироблення європейської зовнішньої політики, «стратегічна неоднорідність» ЄС, яка полягає в різному баченні державами-членами стратегічної безпекової перспективи, і, нарешті, різні позиції держав-членів щодо відносин з НАТО, хоча жодна не виступає за розвиток повністю автономних європейських сил поза межами Альянсу [1].

Хоча за останні два з лишком десятиліття ЄС досяг значного прогресу в інституціоналізації зовнішньої та безпекової політики і в розробці конкретних інструментів її реалізації (особливо після набуття чинності Лісабонського договору), це не привело до створення повноцінної спільної зовнішньої політики держав-членів [12], а лише до започаткування певних форм співпраці та координації, які передбачають наближення національних зовнішніх політик держав-членів, а також пошук спільних точок дотику. Крім того, як стверджують експерти, розвиток зовнішньої та безпекової політики, а також політики безпеки і оборони все ще не має значного впливу на посилення ролі ЄС як значущого міжнародного актора. Навіть сьогодні на міжнародній арені ЄС більше позиціонується як значна торговельна потуга, ніж як актор, який відіграє значну роль у сфері зовнішньої політики [14].

Розгляд необхідних реформ у сфері зовнішньої та безпекової політики передбачає визначення можливих напрямів поглиблення інтеграції у сфері зовнішньої політики між державами-членами ЄС, особливо в контексті повномасштабної війни в Україні та фактичного руйнування систем міжнародної та європейської безпеки, аналіз можливих результатів розвитку різних форм міжурядового співробітництва у сфері СЗБП, а також створення можливостей для посилення компетенції інститутів Союзу у цій сфері.

Одним із важливих кроків в цьому напрямі став новий погляд на концепцію «стратегічної автономії» ЄС, яка хоча й має давні корені (витоки простежують до Декларації Сен-Мало 1998 р. [16, р. 2]), але досить довгий час стосувалася переважно сфери безпеки і оборони. Однак, вже у висновках засідання Європейської Ради на початку жовтня 2020 р. в контексті відновлення після COVID-19 йдеться про «досягнення стратегічної автономії при збереженні відкритої економіки» як ключову мету Союзу [9, р. 10]. Більше того, в 2020 р., зваживши ряд зовнішньо-політичних та економічних факторів, серед яких прогнозоване загострення конкуренції за світове лідерство між США і Китаєм та вступ у боротьбу Індії, тодішній Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель дійшов висновку, що «якщо держави-члени не діятимуть разом зараз, то ЄС стане неактуальним» [1].

Консолідовану і швидку реакцію ЄС на повномасштабну російську агресію проти України Ж. Боррель охарактеризував як «народження геополітичної Європи». Однак, експерти зазначають, що хоча ЄС і продемонстрував у цьому випадку свою здатність відповісти на винятковий виклик, він лише вступає в епоху, яка принесе багато серйозних загроз, що вимагатимуть жорсткого вибору

і рішучих дій. З огляду на це, на думку експертів представництва Фонду Карнегі в Європі, в зовнішній політиці ЄС має переходити від «ситуативної мобілізації» до розбудови спроможності щодо ефективної і результативної дії у довгостроковій перспективі [12].

Загалом, у Фонді вважають, що з метою подолання «дефіциту» зовнішньополітичної дії ЄС має провести такі реформи [12]: 1) перехід з одностайності у прийнятті рішень у цій сфері, до голосування кваліфікованою більшістю (за винятком рішень з військовими наслідками), що посилить зовнішні позиції Союзу; такий перехід не потребуватиме змін в установчому договорі; 2) впорядкування інституційної інфраструктури шляхом перерозподілу більшої частини ресурсів Європейської зовнішньополітичної служби (EEAS) на користь Європейської Комісії та використання меншої частини для підтримки зовнішньополітичної діяльності Європейської Ради, що дозволить впорядкувати надто складний інституційний ландшафт, ліквідувати паралельні структури та посилити спроможність основних гравців; 3) зміцнення зовнішньополітичної спроможності Європейської Ради шляхом створення нової допоміжної структури (щось на кшталт Ради безпеки), яка могла б надавати стратегічні поради членам Європейської Ради задовго до дебатов (створюючи у такий спосіб основу для обговорення), використовуватися як інформаційний центр для дипломатії вищого рівня інститутів ЄС та держав-членів, а також для обміну інформацією та оцінками, координації зовнішніх дій і узгодження ключові меседжів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, питання реформування щонайменше інституційної і правової системи, а в певні моменти історії й навіть всієї архітектури ЄС, неодноразово поставало на порядку денному Союзу. Зазвичай, реформи ініціювали у відповідь на нові виклики і здійснювали шляхом прийняття і ратифікації договорів, які вносили зміни в Договір про заснування Європейської Спільноти від 1957 р. Не став винятком і Лісабонський договір 2007 р., який змінив спосіб, у який ЄС здійснює свої повноваження та запровадив деякі нові повноваження, посилив участь громадян та їх захист, створив нову інституційну структуру та модернізував процеси прийняття рішень для підвищення ефективності та прозорості. На початку процесу реформування державам-членам необхідно вирішити два основних питання стосовно методу і обсягу реформ. Метод внесення змін визначається в установчих договорах, а обсяг реформування зумовлюється зовнішніми і внутрішніми викликами, на які ЄС необхідно дати належну відповідь.

Нині, перед ЄС постали нові виклики, які насамперед стосуються сфери зовнішньої політики та безпеки через фактичне руйнування рф

повоєнного світового порядку. Повномасштабна війна рф проти України стала потужним імпульсом для перегляду ЄС політики розширення, усвідомлення Союзом та його державами членами виразного геополітичного значення вступу в ЄС України, Молдови, Грузії та країн Західних Балкан. Щодо інших основоположних засад поглиблення європейської інтеграції, то в ЄС роблять наголос на реформуванні моделі європейського врядування та подолання у такий спосіб «дефіциту демократії» у прийнятті рішень та виробленні

політики. Нарешті, опорою подальшої інтеграції безсумнівно є ЄМС, реформування якого має привести до завершення консолідації зони євро, завершення розбудови Банківського союзу, досягнення більшої фінансової, фіскальної, економічної, політичної та соціальної інтеграції ЄС.

Перспективним напрямом подальших досліджень є проблематика реформування політики розширення ЄС у частині процедур вступу та обумовленості в контексті формування європейської геополітичної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Borrell J. Why European strategic autonomy matters. *HR/VP Blog*. 2020. URL: <http://surl.li/gvxnj> (Last accessed: 04.12.2024).
2. Conference on the Future of Europe. European Commission. URL: <http://surl.li/wcsqmw> (Last accessed: 03.12.2024).
3. Democratic deficit. EUR-Lex. URL: <http://surl.li/tjcagm> (Last accessed: 02.12.2024).
4. Drachenberg R. The European Council's role at the start of the new EU institutional cycle. *European Parliamentary Research Service*. June 2024. URL: <http://surl.li/zywxir> (Last accessed: 02.12.2024).
5. Draft treaty establishing a constitution for Europe (not ratified). European Parliament. URL: <http://surl.li/lzhwww> (Last accessed: 02.12.2024).
6. Emerson M., Blockmans S. The New Agenda for the EU's Enlargement and Neighbourhood Policies. URL: <https://cutt.ly/rMBreRq> (Last accessed: 02.12.2024).
7. Emerson M., Blockmans S. Next Steps for EU Enlargement—Forwards or Backwards? Center for European Policy Studies. 2022. URL: <http://surl.li/ogzkh> (Last accessed: 02.12.2024).
8. «Europe's Choice» political guidelines for the next European Commission 2024–2029 by Ursula von der Leyen Candidate for the European Commission President. Strasbourg. 18 July 2024. URL: <http://surl.li/yrdrvm> (Last accessed: 03.12.2024).
9. European Council. Conclusions of the special meeting of 1 and 2 October 2020. EUCO 13/20. URL: <http://surl.li/gvybt> (Last accessed: 04.12.2024).
10. European Governance: A White Paper. European Commission COM(2001) 428. Brussels, 25.7.2001. URL: <http://surl.li/elzbiv> (Last accessed: 03.12.2024).
11. Jean Monnet: the unifying force behind the birth of the European Union. European Commission. URL: <http://surl.li/ecllty> (Last accessed: 02.12.2024).
12. Lehne S. Making EU Foreign Policy Fit for a Geopolitical World. Carnegie Europe. April 2020. URL: <http://surl.li/ptiozg> (Last accessed: 04.12.2024).
13. Miller V. «Ever Closer Union» in the EU Treaties and Court of Justice case law. Research Briefing. URL: <http://surl.li/nxicwo> (Last accessed: 02.12.2024).
14. Miscevic T., Jacimovic D., Lange S. et al. The three pillars of EU's further integration: The EMU, democratic governance and foreign policy. Policy Brief 1. CEP. 2021. URL: <http://surl.li/hsrhys> (Last accessed: 02.12.2024).
15. Sailing on High Seas: Reforming and Enlarging the EU for the 21st Century. Report of the Franco-German Working group on EU institutional reform. Paris – Berlin. 2023. URL: <http://surl.li/ujrmrw> (Last accessed: 05.12.2024).
16. Strategic autonomy, strategic choices. Issue Paper. Council of the European Union. Analysis and research team. February 2021. URL: <http://surl.li/gvxww> (Last accessed: 04.12.2024).
17. The Bratislava Declaration. Bratislava, 16 September 2016. URL: <http://surl.li/mpgyst> (Last accessed: 03.12.2024).
18. The Cost of Non-Europe in the Single Market. «Cecchini Revisited»: an overview of the potential economic gains from further completion of the European Single Market. European Parliamentary Research Service. 2014. URL: <http://surl.li/mjczakz> (Last accessed: 03.12.2024).
19. Treaty establishing the European Community. 1958. URL: <http://surl.li/vkdioe> (Last accessed: 02.12.2024).
20. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. December 2007. URL: <http://surl.li/wevzcg> (Last accessed: 02.12.2024).
21. Uftan M. O., Ornek S. Euroscepticism in the European Union. *International Journal of Social Sciences*. 2015. Volume IV, No. 2. DOI: 10.20472/SS.2015.4.2.006 (Last accessed: 02.12.2024).